

PANURUS

FUGLE OG NATUR I SØNDERJYLLAND
OAS & DOF SØNDERJYLLAND

INDHOLDSFORTEGNELSE

Fugletur fra Hanstholm til marsken	4
Opslagstavlen	5
Formandens kikkert	6
62 millioner til bedre levevilkår	7
Solsort fodrer redeunger med bær	8
Mine mursejlere	10
Gæt en fugl	11
En sommer med tårnfalke	12
Panurus i fremtiden	13
Solsortesygdom	14
Den grå fluesnapper	15
Kultur - og idrætsnat i Sønderborg	16
Fugletårnet ved Fredsmaj	17
Kommende fugleture	18
Biæder i Sønderjylland	20
Hvornår skal man kigge på fugle?	25
Hedehøgen	26
Fugle i det opdyrkede land	30
Billeder fra arkivskabet	32

Forsidebillede

Rørhøg, han

Foto: Johan Homan 2018

Billedet er taget fra bilen i nærheden af Kirke Hørup

STILLEHAVSLOM VED SKAGEN

HAANING I FELTEN

I går var jeg nødt til at twitch. Der var stillehavslom i Skagen. Det betød hurtige beslutninger med mange overvejelser. Men alt er godt. De kender os. Vores koner, mænd og kærester og vi kommer så glade hjem...

Læs mere på:
pandion.dof.dk/artikel/stillehavslom-i-skagen

Bagsidebillede

Skestork i medvind.

Foto: Per Berthing, Skjern Enge 2015

Skestorken har pga. det fine sommervejr haft et perfekt yngleår i Danmark i 2018 .

FORORD

Af Viggo Petersen

Kære læser

Den lange varme sommer har budt på flere spændende observationer i den danske fugleverden.

Skestorken har haft et usædvanligt godt yngleår og fået en masse unger på vingerne. Et afkast der måske gør at fuglen vil brede sig til flere ynglesteder fremover. Den har i hvert fald allerede haft stor succes på de sociale medier.

Det samme har kolibrien. Dog i Danmark i form af et insekt. Duehalen eller kolibrisværmere, som den også kaldes, er set over det meste af landet.

Mens nogle dyr har nydt godt af en solrig sommer, er der andre for hvem tørken har været katastrofal.

Det gælder selvfølgelig dyr, der lever i og af små vandløb, søer og vandhuller.

Insekter og fisk m.m. som er afhængig af vand til formering, har i år været voldsomt udfordret.

Det bliver "spændende" at følge, hvor stor indflydelse det vil få på næste års populatio-

ner og om det vil få konsekvens for de fugle som lever af netop disse dyr.

*Dynt Strandmose 2018
Foto: Kaj Abildgaard*

For PANURUS har den varme sommer blot betydet, at det (for nogen) har været svært at overholde deadline. Men som man siger bedre sent end aldrig.

"Set og hørt siden sidst" nåede det ikke og bliver denne gang erstattet af fine fuglebilleder fra arkivet. Det skyldes at jeg ellers ville være nødsaget til at slette to sider med gode artikler. Den måde bladet laves på gør, at der skal plusses eller minusses 4 sider ad gangen.

Redekasser & Foderhuse

Kig ind på hjemmesiden for typer og priser.

Afhent på mit værksted, eller jeg sender.

Specielle kasser fremstilles gerne efter ønske.

Hans Erik Lock, Aubækvigvej 2, 6200 Aabenraa

tlf. 7462 2203, mobil 2224 5287, mail lock1@live.dk

www.Redekassebyggeren.dk

FUGLETUR FRA HANSTHOLM TIL MARSKEN

Af Per Berthing

En af sommerens fugleture gik fra Hanstholm over Agger Tange langs Vestkysten til marsken med campingvognen på krogen.

Turen bød på gode fugleoplevelser, blandt andet ride i Hanstholm, dværgmåge på Agger Tange, hvor det tog os 5 timer at køre de få kilometer, da der var mange spændende kig i scopet. Blandt andet Dværgmåge og mange vadefugle fx småspove og rødstrubet lom på havsiden.

I Thorsminde var vi heldige på nært hold at se den indberettede Bonapartemåge fouragere i udløbet og senere søge ind i fjorden, hvor den kunne observeres i skop.

Ved Stadil Fjord så vi rovterne, temmincksrøyle, havørn og en hel del vadefugle.

Der var mange usædvanligt mange dobbeltbekkasiner i Skjern Enge, plus en hel del andre fugle. En stationær vandre-

falk tæt ved Lønborgtårnet, hvor en stor flok skestorke fouragerende så tæt på, at vi tydeligt kunne høre dem (*se bagsiden, rød*)

Normalt ser vi mange fugle i Værneengen, men der var overraskende tomt. Vi passerede Ballum Sluse, men ville ikke køre derud, da vi havde campingvogn med.

Det var kort efter, at slagfalken første gang var indberettet. Det opdagede vi først, da vi kom hjem. Vi kørte videre til Saltsøen uden det store udbytte.

I dag onsdag tilsmilede heldet os. Først besøg ved slusen, hvor Klaus Malling Olsen kunne fortælle, at den kunne ses fra Rømdæmningen. Vi fik den set og taget et billede på meget lang afstand. Derefter kørte vi tilbage til Slusen, og i samme øjeblik passerede slagfalken forbi i afslappet tempo.

Rigtig fed oplevelse.

Slagfalk i afslappet tempo
Foto :Per Berthing

OPSLAGSTAVLEN

OAS FUGLERALLY 2018

HUSK - HUSK - HUSK

Ohøj OASér, husk der er fugle rally den **22 september kl. 10.00-13.30** **Mødested Gammelgård 6, Augustenborg.** (Ved Torup Møde)
Kom og vær med. Det bliver ikke bare sjovt, men også nervepirrende (hvis man er en dårlig taber). Sidste års deltagere syntes, at det var både spændende og sjovt. Det at se på fugl på tid er ikke helt let, men det får dig måske til at tænke lidt mere over, hvor der er størst artsrigdom, og den korteste vej dertil.
Find selv et hold 2-3 mand/dame (min. 2 på et hold) eller du/I bliver sat i en bil med andre (god måde at lære en ny fuglekigger at kende) Det bliver SKI' E SKÆGMEJSE.
Giv mig et ring, hvis du vil vide mere.

Hilsen Fræseudvalget Kim H Andersen Tlf. 6111 3601
P.S.: Jeg har i øvrigt opgraderet min bil i år med det formål at vinde igen. En bil med panorama soltag og minimum 200 HK, så jeg ikke går glip af noget.

**PANURUS UDKOMMER
NÆSTE GANG
PRIMO DECEMBER
DEADLINE ER
15. NOVEMBER 2018**

HUSK DET NU...!

FORMANDENS KIKKERT

Af Jørn Vinter Sørensen (DOF SDJ)

Så går sommeren på hæld. Og hvilken sommer?

Mange taler om, at det er et resultat af klimaændringer, hvilket jeg er fuldstændig enig i.

Men dejlig har den da været. Dette har både positive og negative sider.

Lad os tale om et par af de positive sider: biæderne! Biæderne har nu ynglet i vores område for mindst niende år i træk.

Fuglene ankom allerede midt i maj. Der var seks par, og de 4 par har fået mindst 12 unger på vingerne.

Det er vort håb, at det vil fortsætte mange år frem i tid. Vi har gjort meget for at holde kolonien hemmelig, men efterhånden er der rigtig mange, der kender stedet. På facebook har adskillige fotografer lagt nærbilleder op af fuglene. Jeg vil her bruge Klaus Malling Olsens udtryk "pornobilleder"! For på mange af disse fotos kan alt ses ned i mindste detaljer. Personligt synes jeg ikke, at sådanne billeder er gode.

Selv med det dyreste fotoudstyr kan sådanne billeder ikke tages fra offentlig vej.

Lokale beboere har også fortalt mig, at flere fotografer/fuglekiggere forlader offentlig vej for at nærme sig fuglene, og at de derved forstyrrer fuglene!

Lad være med det. De af jer, der ved, hvor fuglene holder til: bliv på offentlig vej. Fornøjelsen er altså meget større, når man ved, at man ikke forstyrrer fuglene.

Et andet resultat af klimaændringerne kan også være forekomsten af slagfalk ved Ballum sluse. Slagfalken er i fremgang og er nu begyndt at yngle i Polen.

Vadehavet er jo et eldorado for slagfalken, da den her har masse af føde til rådighed.

Kort tid efter falkens optræden, blev der

dryssset lidt malurt i bægeret. En ornitolog påstod, at fuglens fældningsmønster var atypisk for fuglen, hvorfor den måtte være en fangenskabsfugl. Nu er falken efterhånden blev set af mange, og den er blevet fotograferet på kryds og tværs.

Ud fra de billeder, der er blevet taget, er fuglen blevet bestemt til en 2k fugl: altså en fugl, der er født i 2017. Og der er ikke noget atypisk ved denne fugl.

Om det så er en fangenskabsfugl, skal jeg ikke kunne afgøre. Der er i hvert fald ikke noget ved fuglen, der tyder på dette.

Mange taler om, at det kan være fuglen, der sidste år blev set på værnengene.

Men hvor er det dejligt at kunne se falken boltre sig som en fri fugl. Sådanne fugle skal ikke holdes i fangenskab. Mon ikke også at den offentlige mening giver mig ret i dette! Vi kan jo se, hvordan protesterne mod cirkuselefanterne har givet resultater.

Martin Liebermann og jeg har også haft 3 ture til Årø (en planlagt fjerde tur i starten af september 2018 er forhåbentligt afholdt, når bladet udkommer)

Det er vores opfattelse, at turene har været en succes. Lokale øboere har også deltaget, og derved har vi fået adgang til steder, som vi ellers ikke ville betræde.

En ø som Årø er et eldorado for fuglene! Store arealer bliver afgræsset af kreaturer. Så der er mange støer, lærker og svaler at kigge på. Det er sådan et landbrugsland, som vi fuglekiggere elsker. Jeg er derfor også begyndt at købe oksekød på Årø: På den måde støtter jeg den form for landbrugsdrift, som er til gavn for fuglene, og som sidegevinst får jeg kød, der har en langt bedre smag end alt andet.

Og den der klimaændringen! Lad os få den stoppet. Det er ikke ønskeligt, at det bliver varmere.

62 MILLIONER TIL BEDRE LEVEVILKÅR FOR KYSTFUGLE

Fugleværnsfonden

Fugleværnsfonden skal sammen med 9 andre partnere over de næste syv år gennemføre et storstilet EU BETTER BIRDLIFE-projekt, målrettet levevilkårene for en række truede kystfugle.

Stenrev, yngleøer og græssede strandenge er en del af de tiltag, der indgår i de kommende 7 års indsats for kystfugle i den Vestlige Østersø. Projektet skal både forbedre eksisterende levesteder og skabe nye. Ambitionen er at forbedre så mange af fuglenes levesteder som muligt - både ynglesteder, rastesområder og hvor fuglene søger føde. Projektet omfatter både indsatser på land og indsatser til havs. I løbet af de 7 år, projektet varer, vil projektet stå bag en række formidlingsindsatser, særligt med fokus på børn og unge.

International beskyttelse

De 14 arter af kystfugle, som projektet er målrettet, er alle omfattet af en særlig beskyttelse på EU's Fuglebeskyttelsesdirektiv. Projektet gennemføres som 22 delprojekter i 11 områder i den vestligste del af Østersøen fra Møn over Langeland til Slesvig-Holsten og op igennem og langs Lillebælt. Alle områder indgår i det europæiske Natura 2000-netværk. Projektet vil derfor også medvirke til at udbrede kendskabet til det europæiske Natura 2000-netværk.

Martin Iversen, formand for Fugleværnsfonden, glæder sig også over, at projektet nu har fået bevilling fra EU:

- I Fugleværnsfonden har vi sammen med de andre 9 partnere arbejdet længe på dette og vi glæder os til at komme i gang med vores nu sjette EU LIFE-projekt, som i den grad vil forbedre forholdene for nogle af Danmarks mest sårbare fuglearter. Denne gang gælder det hav-, fjord- og dværgerterne, brushane, klyde og mosehornugle i vores sydlangelske naturreservat, hvor en stor del af projektet skal udføres. Vi har efterhånden mange års erfaring med naturforvaltning for fugle, og ser frem til at være med til at skabe forbedringer for nor, strandenge, rørskov og over-

drev, som er de gældende naturtyper her, siger Martin Iversen.

Samarbejde på tværs

En særlig styrke for projektet er det kommende samarbejde hen over myndighedsskel og forskellige kompetencer. Udover Fugleværnsfonden, som er en privat naturorganisation udenfor politiske interesser, er de andre 9 partnere i projektet kommuner, statslige styrelser, et universitet og en tysk naturbeskyttelsesorganisation.

- Vi er 10 partnere, der nu går sammen om at gøre en forskel for naturen. Projektet er unikt med sin brede sammensætning med mange forskellige typer af partnere. Og så synes jeg det giver projektet ekstra tyngde, at vi har en tysk partner med, siger borgmester Johannes Lundsfryd fra Middelfart Kommune, som er projektleder.

Også Naturstyrelsen deltager og udtrykker stor tilfredshed:

- Staten ejer arealer i hele Danmark, og det betyder meget for os, at vi også kan samarbejde lokalt, når vi gør en indsats på vores arealer. Derudover kræver forbedringer for naturen samarbejde – ikke mindst når det gælder kystfugle, udtaler vicedirektør Signe Nepper Larsen.

Projektets opstart: 1. september 2018

Områder: 22 delprojektområder fra Odense Fjord, Nordfyn, rundt i gennem og langs Lillebælt, Flensborg Fjord, vestlige Østersø inkl. Schleswig-Holstein, Langeland (Tryggelev) og Sydsjælland.

Naturtyper: Stenrev og kystfugle lokaliteter, overvejende strandenge, nor og kystnære vådområder. I alt 10 naturtyper bliver forbedret, genskabt eller udvidet.

Fugleværnsfondens projektareal: 170 hektar i naturreservatet Tryggelev Nor (inkl. Nørreballe og Salme Nor).

Projektets partnere

Middelfart Kommune (projektleder), Fugleværnsfonden, Kerteminde Kommune, Kolding Kommune, Kystdirektoratet, Naturstyrelsen, Nordfyns Kommune, Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein, Syddansk Universitet, Sønderborg Kommune

Kilde: Fugleværnsfondens hjemmeside (Redigeret af hensyn til plads. Red.)

SOLSORT FODRER REDEUNGER MED BÆR

Af Hans Christensen

En solsort flyttede i maj-juni ind på en hylde under loftet på min balkon. Det lokkede en husrødstjert til at bygge på hylden i et af rækkehusenes første år (de er bygget i 1984). Den ældgamle rede blev shinet en smule op, og holdt kun med nød og næppe til solsorten og dens unger. Flere gange under rugningen hørte jeg solsorten trampe (eller banke med næbbet?) i redeskålen for at kitte det tilbageværende ler bare lidt bedre sammen.

Som ungerne blev store ca. 5. juni, begyndte der at dukke nogle kerner (sten) op på balkongulvet under reden, hvilket undrede mig meget. Samme type sten finder man senere på sommeren her og dér i området, men jeg havde aldrig set hvilken stenfrugt og af hvem. Men nu tidligt på sommeren lå de så under solsortens rede.

Balkonen kom til at virke som kravlegård, da de håbløst flyvende unger hopper ud af reden nogle dage før vingerne kan bære bare nogenlunde. For at de senere skulle kunne forcere rækværket på balkonen fik jeg lavet en trappe af et bræt på skrå. Det lærte de ikke lige med det samme, og de lærte heller ikke af hinanden. På det tidspunkt kunne de flyvehoppe ca. 30 cm skråt op, så der manglede meget i at nå rækværket og den store verden.

En dag sad en af ungerne på balkon-

Svært ved at finde trappen op fra altangulvet...

gulvet og gylpede en sten op. Da havde jeg allerede set de voksne i perioder kom med nogle gullige og rødlige bær, som ungerne slugte. Det måtte altså være en stenfrugt.

Der er ikke mange bær, og slet ikke modne, på denne årstid. Men jeg gik på jagt i nabolaget og fandt tre slags det måske kunne være: Tjørn, en slags kirsebær og måske kirsebærkornel. Af dem var det kun kirsebær der indeholder en stor sten, ca. 5 mm. Kirsebærret er almindelig 50 m fra huset og har på årstiden små bær, mest grønlig eller gullig og enkelte så småt røde.

På balkonen var der efterhånden oversået af sten, som ungerne gylpede op

I de bøger jeg har, er det børnelærdom at næsten alle fugleunger får dyrisk føde, hvad enten det er larver, orme, mus, fisk osv. Det står også under frøedere og solsort og andre drosler. Duer, svaner, gæs og korsnæb er blandt de få med vegetariske unger.

At de voksne drosler og visse Sylvia-sangere senere på året gerne æder bær, det starter vel med jordbærrene, det ved vi alle. Men som ungefoder har jeg ikke læst det.

Gjorde de det pga. den meget varme og tørre ungetid det var? Altså for at sikre ungerne noget ekstra vand. Jeg ville jo mene der også er en del væske i orme og larver. Eller ligger der også noget læring i det om, hvad der til senere brug er god solsortemad?

Kravlegården virkede et par dage for de tre unger (en fjerde unge kom ud af reden to dage før de øvrige, og dén forsvandt efter et par timer sporeløst, blev måske en skades bytte). Frugtpisningen havde efterhånden resulteret i godt 30 sten, der sammen med klatter og rederester gjorde en større rengøring af balkonen tiltrængt.

ALT I BYGGERI !

DIN PROFESIONELLE BYGGEPARTNER

SIB®
BYGGERI

Sjællandsgade 8-14 • 6400 Sønderborg
tlf. 74 42 49 19 • sib@sib.dk • www.sib.dk

MINE MURSEJLERE

Af Klaus Bo Jensen

(tekst og foto)

Jeg er glad for at være ryger !.....
For så opholder jeg mig en del på min altan, som findes på 3. sal centralt beliggende i Sønderborg med "fjernblik" over imod Mølleedammen.

Jeg har ikke så mange "matrikel-arter" som fx, Gert Lystrup Jørgensen, men obs'er da mange spændende fugle heroppe fra. Den herligste fugl i området er for mig helt klart mursejleren. De har nu igennem adskillige år ynglet i en ejendom knapt 150 m fra min altan oppe under gesimsen. Jeg er sikker på, at det er de samme fugle, der år efter år finder tilbage til den samme ejendom efter deres vinterkvarter i Afrika nede syd for ækvator.

De ankommer gerne primo maj (i år 10/5) og forlader området igen medio august omkring 15/8.

Jeg bliver aldrig træt af at betragte denne fantastiske "flyvemaskine". Det ene øjeblik kommer den flyvende med stive, hurtige vingeslag i susende fart lavt hen over området – det næste øjeblik går den over i en stille, glidende flugt på sin jagt efter luftens småinsekter.

De bedste mursejler-øjeblikke oplever jeg i slutningen af juli, hvor også årets unger deltager i luftakrobatikken. I den sidste time

før sollyset helt forsvinder, er luften tit optaget af 20 – 25 dejligt skrigende mursejlere, der ofte jagter hinanden med de mest fantastiske undvigemanøvre til følge. De duk-

ker pludseligt op – flyver rundt i høj fart i området – skriger, leger, æder, træner – og ligeså pludseligt tager de hurtigt højde og er væk igen på et øjeblik. Fantastisk.

Når sollyset er lige ved at være væk oplever jeg ofte, at mursejlerne nærmer sig redestedet i susende fart i en opadgående bue, for så hurtigt igen at dreje væk og tage højde. Sådan leger de lidt indtil enkelte pludselig lander, og forsvinder op under tagrenden for nattens hvil. Men hovedparten af fuglene skruer sig nok opad for at "sove" i luften i op til 1 kilometers højde. Ja – det er bestemt en fascinerende fugl.

GÆT EN FUGL

Løsning på
GÆT EN FUGL
i Panurus nummer 2:

Havesanger

HER ER EN NY UDFORDRING.

Denne gang leveret af Lars Peter Hansen.

Hvem bor her? *(Løsningen afsløres i næste nummer)*

EN SOMMER MED TÅRNFALKE

Af Verner Sørensen

Vi fodrer rigtig mange fugle om vinteren, hvilket indebærer at vi meget ofte får besøg af spurvehøgen (både han og hun). Dem klapper vi meget efter, de skal naturligvis også leve, men ikke af vores fugle!

Sidst i april så jeg en spurvehøg (troede jeg) sidde på kanten af en natuglekasse, det var alligevel for frækt at sidde der og vente på bytte, men da jeg kom med kikkerten, var fuglen fløjet. Vi har to store poppeltræer stående i hjørnet af grunden, med kassen siddende på den ene. Nogle gange så jeg en tårnfalk glide væk fra træerne, når jeg kom i nærheden. Hanne kom så med ned i haven en tur og observerede kassen, mens jeg gik over mod den. Falken kom ud af kassen. Derefter holdt vi os væk, fra det hjørne af grunden i maj måned.

I begyndelsen af juni stillede vi to havestole op 50 m. fra kassen. Vi drak eftermiddagskaffe med kikkerter i en periode og så ofte hannen sidde på en tør gren eller på kanten af redekassen, et rigtig dejligt syn når den sad der i solen.

To gange så jeg, at hannen satte sig på kanten af kassen, løftede et byttedyr op fra hylden under redeåbningen og hoppede ned i kassen. Så vidste vi, at der var unger. En dag landede en på taget af kassen, løftede en mus op i fuld længde og smuttede så ind i kassen.

I slutningen af juni kom der to unger op at sidde på hylden, vi troede så, det var resultatet. Efter nogle dage var der tre på hylden og til sidst fire. Samtidig så vi én eller 2 ude i træerne. Det blev altså et kuld på 5 eller 6 stk. Til sidst sad Benjamin alene på hylden nogle dage, men så måtte også den ud at bo i træerne. Når forældrene nærmede sig, blev der koncert, byttet afleveret til den heldige og så

af sted igen.

Efter nogen tid blev det rigtigt sjovt, vi kunne se på falke næsten så ofte som vi havde lyst.

Siddende i poplerne og vente på servering eller selv på jagt fra en udkikspost på et bistade, i et æbletræ, på stærekasserne, på kompost- eller flisbunken. Når forældrene nærmede sig gik der straks flere i luften og med kald fulgte efter den voksne.

Når lømlerne var i flok, var der åbenbart ikke nogen fugle i luften, der var for store til at blive mobbet, hverken krager eller musvågen. Haren kunne også komme op i gear, når der var en falk, der skubbede bagpå.

Nu er eventyret ved at være slut, om dagen ser vi dem ikke mere, men lidt før skumringen kan man høre deres langstrakte kald på en vis afstand. Så kommer de hjem for at sove i deres poppeltræer, og hvis de ser, der er tilskuere, tager de ofte en runde eller to over træerne for at vise, hvor elegante flyvere de er blevet.

PANURUS I FREMTIDEN

Af Bestyrelsen for OAS

Gennem de seneste år har PANURUS været fælles medlemsblad for OAS og DOF Sønderjylland.

Hos DOF er det dog kun kerne-medlemmer i Sønderjylland, der har fået bladet tilsendt.

Udgifterne til bladet (400 stk. x 4) har ligget på ca. kr.13.000 årligt til hver forening. DOF Sønderjylland har i flere år syntes, at denne udgift kunne bruges bedre på andre formål.

DOF Sønderjyllands bestyrelse har derfor besluttet, at de ikke længere ønsker en **papirudgivelse** af PANURUS efter det kommende årsskifte. Du vil stadig kunne se og læse en digital udgave af bladet på DOF Sønderjyllands hjemmeside.

OAS ønsker derimod at PANURUS fortsat udkommer som papir-

udgave til deres medlemmer og som det har været i flere år, vil man også kunne læse bladet på www.oasweb.dk.

Såfremt du som DOF medlem fortsat har et ønske om at modtage PANURUS i en papirudgave, kan du købe det i løssalg til kr. 150,00. Se hvorledes i PANURUS.

Bladet (papirudgaven) vil fra 1. januar 2019 alene administreres af OAS (tryk og forsendelse), dog vil stof til bladet fortsætte uændret med indlæg fra begge foreninger.

Vi håber selvfølgelig at interessen for PANURUS bibeholdes, både digitalt og i papirform, således at gode historier om fugle og natur i Sønderjylland fortsat kan formidles ud til alle jer læsere.

 HaveJan.dk
Jans Stubfræsning · Tlf. 28 14 44 64

Faglært Anlægsgartner,
Have- & landskabstekniker

Jan Ravnborg

Nørrehedevej 11, Østerby • 6280 Højer
Telefon: 28 14 44 64 • jan@havejan.dk
www.havejan.dk

SOLSORTESYGDOM

Af Kaj Abildgaard.

Af Eva Andersen er jeg blevet gjort opmærksom på en sygdom især blandt solsorte. De kan blive smittet med Usutu-virus.

Det er en tropesygdom, som i Tyskland først er set i den sydlige del. Den har nu bredt sig nordpå. Især omkring Hamborg er der i august måned fundet mange solsorte døde, men også op til grænsen mod Danmark er der registreret tilfælde. I Tyskland indberettes fund til NABU.

Hvis sygdommen ikke allerede er kommet til Danmark, må det forventes, at den dukker op. Finder man solsorte, som kan forventes at være død af sygdommen, kan man indberette fundet i DOF-basen. Fuglen bør med forsigtig

håndtering kommes i en plasticpose og i skraldespanden.

*Solsort (ikke smittet)
Foto: Klaus Bo Jensen*

For yderligere information kan man google "Amselsterben 2018"

bleshøyt optik

ETABLERET | 1887

DEN GRÅ FLUESNAPPER

Af Gunnar Andersen

I Panurus nr. 2 fortalte jeg om, at den "snød" os sidste år.

Denne sommer blev kanarie-fuglekurven igen benyttet til vor store glæde. Jeg havde lagt frisk mos i bunden, og den 30. maj var der 5 æg i reden, og rugningen begyndte. Det blev til 5 unger, og det var interessant at følge den daglige fodring.

En dag var det sjovt at se, at forretten stod på friskfanget sommerfugl.

Den 28. juni var de store nok

til at flyve fra reden. Moderen forsøgte at lokke dem ud, ved at komme med mad uden at give dem noget. Om formiddagen fløj de 3 ud, og ved middagstid sad 2 tilbage. Den ene var ikke særlig dristig, og ville helst "putte sig". Senere tog de begge to mod til sig og fulgtes ad ud i den store verden. Til aften var reden tom. Det blev en god sommer for fluesnapperfamilien og for os som elsker fugle.

KULTUR- OG IDRÆTSNATTEN I SØNDERBORG

Af Klaus Bo Jensen - Foto: Viggo Petersen

OAS deltog i år med en stand på Havnefronten i Sønderborg i forbindelse med Kultur- og idrætsnatten den 24. august. Over 150 foreninger og klubber deltog, så der var kamp om folks opmærksomhed. Vores primære mål var egentlig bare at vise os lidt frem og gøre folk opmærksomme på vores lille forening under mottoet **"Gå til fugl!"**.

Vores primitive pavillon holdt stand i det til tider blæsende og regnfulde vejr. Der var en god strøm af folk langs havnefronten. Vores team af fuglefolk – Lars Peter Hansen, Preben Jensen, Kaj Abildgaard, Viggo Petersen, Kim Hagen Andersen og undertegnede – fik fat i mange folk til en hyggelig gang fuglesnak. Det var også dejligt at se, at en del af jer lokale fuglefolk lagde vejen forbi vores stand.

Enkelte gange var der lidt stilstand i besøgene, men så sendte vi bare den udstoppede store hornugle "ud på en flyvetur foran teltet", og så var opmærksomheden igen genskabt!

Vi fik mange gode snakke, og jeg er slet ikke i tvivl om, at vi fik pirret lidt til norges naturinteresse. Vi fik udleveret en hel del turoversigter, så vi kan håbe på lidt nye folk på de kommende foreningsture.

Alt i alt var vi rigtig godt tilfredse med arrangementet, så vi ses nok igen til næste år.

Vores næste lille fremstød vil foregå lørdag den 8/9, hvor vi deltager med en stand til Naturens Dag på Universet, Nordborg. Mere om det i næste nummer af Panurus.

*Klaus Bo, Kim og lokkefuglene
Musvåge og stor hornugle*

(De udstoppede fugle er venligst udlånt af Poul og Jørgen Mogensen, Kegnæs.

Den store hornugle blev for år tilbage dræbt i el-ledninger og bruges i dag som lokkefugl ved kragejagt. red)

REPARATION AF FUGLETÅRNET VED FRED SMAJ

Af Viggo Petersen

Fugletårnet ved Fredsmaj i Sønderskoven (Sønderborg) trængte efterhånden til en kærlig hånd. Gulvbrædderne var i stor udstrækning pilrødne.

En lille arbejdsgruppe i OAS regi bestående af Kaj Abildgaard, Kim Hagen Andersen og Viggo Petersen valgte en af årets varme sommerdage til at udføre arbejdet.

Brædderne leveret af Naturstyrelsen var lagt ved Fiskerhytten og skulle først bæres langs stranden til tårnet, og det var lidt hårdt for de to gamle.

Det gamle brædder blev fjernet og blev overladt til naturens ubarmhertighed under tårnet. Enkelte af de bærende dele blev forstærket. Herefter kunne det nye gulv lægges.

Så nu kan du trygt færdes på tårnet og nyde det fine fugleliv ved Fredsmaj.

Hvis nogen undrer sig over, at stien langs kysten er delvist dårlig fremkommelig, så er det bevidst fra kommunens side. Man mener, at naturen skal gå sin gang og derfor, bliver de væltede træer ikke fjernet, så det har slet ikke noget med økonomi at gøre.

Naturstyrelsen ønsker ikke selv at vedligeholde tårnet, hvis vi ikke var trådt til, så ville det sandsynligvis være blevet fjernet.

Billederne er leveret af Kaj Abildgaard

FUGLETURE I SØNDERJYLLAND

Oktober - december 2018

Det tyske Vadehav ved Schlüttsiel. Varighed: 3 timer.

Lørdag den 8. sept. kl. 9.00:

Vi vil bl.a. se flere hundrede skestærker, vadere, gæs, småfugle og rovfugle.

Mødested: P-pladsen ved Tøndemøllevej, Sønderlandevej 4.

Der er samkørsel. **Husk på** at bringe madpakke.

Turleder: Inger Sønnichsen. Tlf. 23629934.

Oldenor, Bundsø og Mjels sø.

Lørdag d. 29. sept. kl. 9:00 – kl.12:00.

Med den nye Bundsø har vi fået endnu et godt fuglested på Nordals.

Vi vil besøge alle 3 søer, som hver for sig har en del arter.

Mødested: P-pladsen ved pumpehuset ved Mjels Sø.

Turleder: Preben Jensen Tlf.: 74 42 69 25

Fugletræk ved Kragesand.

Søndag den 7. okt. kl. 7.30 til 11.00

Vi stiller os ved P-pladsen ved Kragesand på sydspidsen af Broagerland, og håber, der er gang i fugletrækket. Vi holder øjne og ører åbne for småfugletrækket over land og holder også øje med fjorden, hvor bl. a. ænder og gæs kan være på vej mod vest. Med lidt held kan der også komme en lom eller en kjove forbi.

Man kan komme og gå, som man har lyst til mellem kl.7.30 og 11.

Turleder: Gert Fahlberg. Tlf. 74 45 83 21.

Gåsetur til Ballum Sluse.

Lørdag den 27. okt. kl. 8.00

Vi står op med gæssene, måske 25.000 bramgæs, og ser dem flyve ud på dagens fouragerings-steder. Efter 1½ -2 timer ved slusen, forhåbentlig krydret med forskellige rovfugle, kigger vi på hvad der er i nærheden, f. eks Astrup enge.

Mødested: P-pladsen ved Ballum Sluse.

Turleder: Jan Ravnborg, tlf. 28144464.

Kegnæs.

Søndag d. 28. okt. kl.10:00 til kl.12:30.

Vi ser på, hvad der er ved Hjortholm enge og Hartsø samt havet syd for Kegnæs

Mødested: P-pladsen ved nordenden af Drejet.

Turleder: Viggo Petersen. Tlf. 51 35 13 73.

Bustur til marsken for at se på gæs mm.

Lørdag d. 3. nov. kl. 8:15 til kl.16:00.

Store flokke af gæs samles og finder deres føde inden trækket går videre.

Også en del rovfugle plejer at finde vej til "Spisekammeret".

Af hensyn til kørsel skal vi have bindende tilmelding senest 30/10.

Turens pris kr.150 pr. deltager og er kun for OAS medlemmer.

Mødested: Kirketorvet, Sønderborg. Evt. opsamling?

Turleder: Orla Jessen. Tlf. 23 20 13 43.

Formiddagstur til Gråsten Søerne.

Torsdag d. 8. nov. kl. 9:00 til kl. 11:30.

Normalt ses ret mange arter, nogle i tusindvis.

Mødested: P-pladsen ved Slotshaven.

Turleder: Lars P. Hansen. Tlf. 40 87 62 44.

Kelstrup Plantage.

Lørdag den 17. nov. kl. 10.00 til kl. 12.30

Vi efterstræber skovens karakterfugle som sortspætte og huldue. Og måske er grøn- og gråskener ankommet sammen med korsnæb.

Mødested: U-formet P-plads ved Stokkebrovej ca. 1,5 km. imod Ø for Holdbi Kro.

Turleder: Klaus Bo Jensen. Tlf. 50 94 33 63.

Formiddagstur til Sandbjerg Mølle Sø.

Søndag d. 25. nov. kl. 9:00 til kl. 11:30.

Vi ser ofte isfuglen, men søen er ellers tilholdssted for mange andefugle.

Mødested: Ved slottets parkeringsplads.

Turleder: Gabor Graehn. Tlf. 42 72 04 40. Arr.: OAS/DOF-Sønderjylland. Ring evt. om samkørsel.

Kværs Granskov.

Søndag den 9. dec. kl. 10.00 –12.30.

Varieret biotop skov, hvor alle mejserne optræder såsom sort-, top-, sump- og fyrre-mejse. Ibland så vinterens gæste-fugle, så har du en interessant fugletur.

Mødested: "P-plads" ved skovens NØ-ende på Kværs/Søgård vejen.

Turleder: Klaus Bo Jensen. Tlf. 50 94 33 63.

Vi kunne godt have
brugt flere svaletræer
denne sommer.

Foto: Carl H. Petersen

BIÆDER I SØNDERJYLLAND, DANMARK

Af Per Bangsgaard

Sådan lyder titlen på min nye bog, som jeg har lavet over biæderne.

Det er en bog, der ikke er udgivet, men jeg har lavet den for at samle alle mine oplysninger et sted.

Hvis man er interesseret i at købe den, kan den købes for 140 kr., hvis jeg kommer op på mindst 30 styk. Den er lavet i 20 stk. som alle er solgt. Bogen er på 208 sider.

Her kan man læse alt det, jeg skriver i detaljer, og mange ting er dokumenteret både i tekst men også med billeder.

Jeg blev opfordret af Kaj Abildgaard til at lave denne artikel i Panurus, og det vil jeg da selvfølgelig meget gerne.

Biæderen er en fugl, der er blevet set mange gange i Danmark, men meget spredt rundt om i landet. Som ynglefugl har den været endnu mere spredt. Det første par ynglede på Bornholm i 1948, og ellers er der gået år, inden man fandt de næste ynglende fugle i Danmark. Den har ynglet fåtalligt i Nordjylland og i Vestjylland, og i en periode var der nogle par, der ynglede nogle år omkring Kalundborg. Fuglene forsvandt hurtigt fra stederne, og det kan skyldes mange ting. Både at det er små kolonier og at de trækker til det sydlige Afrika, hvor der kan ske meget undervejs.

Men i Sønderjylland er vi så heldige at have en lille koloni af disse flotte fugle, og det er dem, jeg vil prøve at beskrive kort her i denne artikel.

De skulle have været her siden 2010. I 2011 ynglede de også et andet sted, men her er de desværre væk nu.

Jeg har været så heldig at få lov til at følge denne koloni, og det har jeg nu gjort i 2 år og glæder mig allerede til de kommer tilbage i 2019.

Nu er det ikke sådan, at jeg opholder mig tæt på redehullerne. Med den afstand jeg har til hullerne, går det fint, da fuglene ikke bemærker mig. Er skjult under et stort træ, som fuglene også bruger til at sidde i, mens jeg er der. Har ikke været nede ved redeerne i den tid fuglene er der. Først når de er fløjet sydpå igen.

Fuglene ankommer til stedet midt i maj måned og tager afsted midt i august måned.

De 2 år, jeg har fulgt fuglene, har været meget forskellige.

I 2017 ankom omkring 7-8 biæder, men pludseligt omkring 15. juli kom der en 4-5 fugle til, så flokken var oppe på 12 gamle fugle. De fik 6 unger i 2 kuld.

I 2018 ankom 12 biæder og der var 5 par der ynglede, men et kuld gik til. Fuglene har fået mindst 12 unger. Lidt om det senere i denne artikel. 2017 som var en kold og fugtig sommer, mens 2018 har været drøn varm.

Når fuglene ankommer til stedet, kom-

mer de samlet. Det vil sige alle fugle på engang. Her i 2018 var jeg så heldig at være på stedet, da fuglene ankom. Dejlig solskin kom fuglene i, og man kunne se at de 2 par, der var her i 2017, var med i flokken, da de med det samme var nede omkring deres ynglested fra 2017.

Nu havde jeg ikke så meget at sammenligne med fra 2017, da jeg først begyndte at observere fuglene fra d.10. juni. Her tænker jeg på opstarten, når de er her. Udgrave redehullerne - parrer sig – finde deres plads i grusgraven.

Jeg læste et sted, at fuglene tager 2 uger om at grave redehullerne ud. De her fugle brugte mellem 2-4 dage, så var hullet klar.

Samme sted skriver man, at begge fugle graver hullet. Det er jeg slet ikke enig i. I den tid, jeg har observeret fuglene, er det hunnen, der graver, mens hannen sidder tæt ved og synger lidt og ellers holde de andre fugle væk. Når hullet er gravet ud, sidder hunnen meget i hullet og vogter over denne. Dette kan dokumenteres i min bog med billeder.

Man skriver også, at fuglene er fredelig over for hinanden. Ja, det er de også, men ikke i yngletiden. Da skal jeg love for, at der foregår nogle drabelige kampe mellem de forskellige par. Igen kan jeg henvise til min bog, hvor det er vist i billeder. Når først parringen er overstået, falder der ro over gemytterne, og nu kan de sidde sammen igen.

Selve parringen er lidt speciel. Har også det på billeder. Hannen fanger en stor guldsmed og fodrer hunnen, og det kan han gøre flere gange, indtil hunnen er klar og så sker parringen.

Fuglene kræver også lidt territorium mellem redehullerne. Der skal gerne mindst være mellem 2- 3 m mellem hullerne. Så kan man jo begynde at regne ud, hvor mange par f.eks. denne grusgrav kan bære af biæder. Jeg mener, der højst kan være 6-8 par.

Da jeg startede med at følge fuglene, stillede jeg mig selv mange spørgsmål

omkring fugle. Bl.a. om de brugte de gamle rede huller igen?

I 2017, da fuglene var fløjet sydpå, var jeg ude i grusgraven for at måle det hele op, da jeg ikke havde noget at sammenligne med fra andre år. I 2017 var der 15 redehuller, som var fra biæder. Der yngede også mange digesvaler i 2017, men i 2018 var der ingen af i af dem i grusgraven.

I de 2 af redehullerne i 2017 blev der udruget 2 kuld, og som jeg talte dem, var der 3 unger i hvert kuld.

I de andre huller var der 2, som var påbegyndt, men ikke færdiggjort. De var kun omkring 40 cm dybe. Resten af hullerne var ældre huller, hvoraf et par stykker af disse var meget gamle.

Her i 2018 er stedet igen blevet opmålt, og her er nu kun 8 huller, hvoraf de 5 er reder fra 2018. Så tænker man, hvor er de andre huller? Ja, det er måske det, der kan rede biæderne på denne plads, for de gamle reder er nemlig skredet sammen og lukket, så det danner måske chancer for, at fuglene kan grave et nyt hul her.

Alle rede huller er målt op med dybde og diameter for åbningen. Redehullerne har en dybde af 80 cm til 100 cm. Den dybeste blev målt i 2018 og var 150 cm. For enden af røret laver fugle en lille rund fordybning, hvor æggene bliver lagt. Der bygges ikke rede, men fuglene skraber lidt ler løs, så æggene ikke ruller rundt i reden.

Selve redehullet er også lidt specielt. De første 5 cm ligner en stor kappe over hullet, og så kommer det runde redehul ind i skråningen. Dette hul er kuglerundt og ca. 7 x 7 cm i diameter. Jeg fandt ud af, at denne kappe beskytter ungerne mod fjender fra oven. Som man kan se i min bog, var stedet besøgt af nogle tårnfalke, som gerne ville have fat i ungerne, men her beskyttede denne kappe ungerne.

Jeg fik også svaret på om fuglene bruger de samme huller. Det kan jeg oplyse, at

det gør de ikke. Tror de 2 par, der ynglede i 2017, var begge par kommet tilbage. Det ene par gravede hul over det gamle hul fra 2017 og det andet par ca. 10 cm til venstre fra det gamle hul.

Dette par er det eneste, der yngler i højre siden af grusgraven. Her er højden fra bund og til reden kun ca. 40 cm.

På grund af varmen gik fuglene meget tidligt i gang med æglægningen. Var ca. 2 uger før i gang end i 2017.

Her er også en ting, som jeg er helt uenig i, hvad bøgger skriver. Bøgerne skriver, at fuglene ruger fra det første æg er lagt.

Fugle lægger mellem 6-8 æg, og da fuglene kun lægger et æg om dagen, kan man jo hurtigt regne ud, at det ikke passer. Hvis der ruges på det første æg med det samme, vil det sidste æg blive ruget på i ca. 27 dage, hvis fuglene lægger 7 æg. Fuglene begynder at ruge fast fra det 4 æg er lagt, og det vil også passe med ungerens størrelse ved ud flyvningen. Det bøgger beregner, er den tid æggene lægges, men det er ikke en rugning der foregår, kun at man beskytter reden. Før og under rugningen flyver fuglene et stykke væk fra redepladsen for at finde føden. Det er sjovt at se, for når en fugl flyver afsted, flyver de alle af sted, og de kommer hjem i samlet flok. Medens de ruger, sker det samme. De fugle, der ikke ruger, flyver i flok væk fra stede og kommer samlet tilbage.

Under rugningen er det både hannen og hunnen der ruger.

Når der kommer unger, ændrer fuglene adfærd. Nu flyver de ikke så langt fra stedet, men flyver rundt i området for at fange insekter.

Her i 2018 har jeg prøvet at registrere, hvad de fanger mest af. Bier (herunder hvepse og andre insekter) er den største føde i fødekæden. Det skyldes nok her i 2018 har det været meget tørt og bl.a. guldsmedene har haft dårlig betingelser for at formerer sig, da dens laver skal have vand. Guldsmedene var her i 2018

den næst største del af fødekæden. Til sidst har vi sommerfuglene, som har været dårligt i år. Da jeg ikke noterede i 2017, har jeg intet at sammenligne med, men er ret sikker på at der var flere dagssommerfugle i 2017. Men biæderne fandt hurtigt ud af, at der var mange af den lille gammaugle, og dem fangede de en del af.

Det er også lidt specielt at med sommerfugle. I år har der været mange hvide sommerfugle, men dem fanger de ikke. Om de indeholder et stof som ungerne ikke vil have, er jeg ikke helt klar over. På min tur til Sydafrika i 2018 så jeg biæderne spise mange hvide sommerfugle, så det er i hvert fald ikke farven, de ikke vil have.

Det er også sjovt at se på, når de fanger insekterne i luften. Disse bliver vendt i luften så hovedet vender frem af på insektet.

Når ungerne bliver født, får de gamle

fugle travlt. Man skal huske på, at de kun fanger 1 insekt af gangen, og hvis der er en 6-7 unger i reden, skal der mange insekter til.

I starten er de helt inde ved ungerne, og de er i røret mellem 1-3 minutter. Reden rengøres og ekskrementer tages med ud.

Når ungerne bliver lidt større, ser man noget, som også er beskrevet i bøgerne. Fugle får hjælper på. Det var mest i 2017, at jeg kunne se dette, da her var der mange fugle, der ikke rugede. Det var unge fugle fra sidste år, der var med her, og da fuglene normalt først yngler, når de er 2 år gamle, er det nok forklarings-

gen på dette. Det gav mig også håb om, at der ville være flere par, der ville yngle i 2018, og det kom også til at holde stik. I det ene hul var der 3 fugle, der passede reden og fodrede ungerne. Det andet hul var lidt svært at holde øje med, da det var for langt væk, til at jeg var sikre på, hvad der skete her.

Men så oplevede jeg noget helt andet med dem i 2017. Da jeg var ude ved biæderne i forskelligt vejr, for at se hvordan fuglene reagerede på regn – blæst – kold og meget andet. Jeg var der ude en morgen, hvor vejret var godt og fuglene fodrede normalt i rederne. Så kunne jeg se, at det trak op til torden vejr med regn, og nu skal jeg love for, at fuglene fik travlt. Alle 12 fugle hjalp til med at fodrer i de 2 huller, og insekterne blev fanget tæt på rederne. Da regnen så kom, fløj fuglene over i et stort træ for at søge ly, og her sad de til regnen stoppede. Herefter gik alle fugle i gang med at fodrer ungerne, og da vejret blev lidt dårligt igen, satte alle fugle sig igen.

Det er jo naturen, der her kan løse et stort problem. Da ingen ved hvor lang tid regnen vare ved, vil fuglene være sikker på at ungerne er stopfodrede, hvis regnen skulle vare vi flere timer. Da insekterne også sætter sig i regnvejr, er det jo meget smart fundet på.

Hvordan fodringen foregår fra fremmede fugle, fandt jeg løsningen på her i 2018. Når ungerne er ca. omkring 15 dage, foregår dette nemlig på denne her måde. De gamle fugle giver jo lyd fra sig, når de nærmer sig reden, og hvis ikke unger svare flyver de væk og spiser måske selv insektet. Men når der kommer svar fra reden, flyver de ned til redehullet og fodrer ungerne en efter en. Men når det er de fremmede fugle, der kommer, giver de også lyd fra sig, men her kommer ungerne ikke frem. Den fremmede fugl lægger insektet i forrummet, og når der er fri bane tager ungen insektet. Det er måske også derfor, at rede hullet starter med en kappe for at beskytte ungerne. Der er en fin måde at beskytte ungerne på.

Ungerne er i reden ca. 27 dage, og de sidste dage sidder de en ad gangen næsten ude af hullet.

Farven på ungerne ligner de gamle fugle, men er en del blegere i farven, og de mangler den lange midtefjer i halen.

Når de forlader reden, er de i området de første dage, men lidt efter lidt flyver de længere og længere væk fra stedet også for at styrke musklerne i deres vinger, så de er klar til den lange flyve tur til det sydlige Afrika. Når ungerne har været ude af reden i ca. 14 dage flyver hele flokken samlet til syden.

I min bog har jeg delt artiklerne op i forskelligt ting bl.a. fjender. I 2017 var der de 2 tårnfalkeunger, som var meget interesseret i ungerne i redehullerne. De opholdt sig ved hullerne i flere dage, og imens fløj de gamle biæder ikke ned til hullerne. Bagefter undersøgte jeg området, om der var slået nogle af ungerne ihjel, men fandt ingen ting, der kunne vise dette.

Men her i 2018 oplevede jeg noget helt andet og tragisk. Var der ude d.19. juli og kunne ikke forstå, at der ikke blev fodret i det ene hul. Fik så øje på et hul oppe fra og ned til redehullerne. Troede først at jorden var skredet sammen på grund af tørken, men da jeg kom til at se

på mine billeder, kunne jeg se, at noget helt andet var galt. Jeg fik tjekket op på hullet, og det viste sig, at en mårhund var kommet forbi og har gravet ned til redegangen, hvor den simpelthen har ryddet reden for unger. Jeg talte 12 gamle fugle efter dette, så de gamle fugle var sluppet væk. Men det var da ærgerligt, at det skulle ske.

Jeg håber, denne artikel og min bog kan være med til, at vi kan gøre mere for biæderne i den tid, de er i Danmark.

Hvis de skal have chancer for at etablere sig, kræver det efter min mening følgende:

Det bedste er et sted med stejle skrænter i små forhøjninger, hvor fuglene har chancer for at etablere sig i en lille koloni. Det vil sige i vores sprog små grusgrave eller lignende steder.

Her må gerne være en masse vilde brombær og hindbær og andre af sådanne planter, som tiltrækker mange bier og andre insekter.

Der skal også gerne være kornmarker omkring stedet, igen så man kan få flere insekter til stedet. Så er små vandsteder til guldsmede godt, for på den måde laver man grundlag, for at fugle vil etablere sig.

Der er ingen tvivl om, at der er flere gode steder i Danmark, de kan yngle, så det ville jo være dejligt at kunne få et par steder mere i Danmark.

Det, jeg har skrevet her, er i en kortere version og mange af de ting jeg prøver at fortælle, står på en anden måde i andre artikler /bøger. Jeg kan kun oplyse om, at det jeg skriver her og i bogen, kan jeg dokumenter med skrift og billeder, for jeg har selv oplevet dette.

Skulle man få lyst til at købe bogen, koster den 140 kr., og jeg vil få den genoptrykt, hvis jeg kommer op på mindst 30 stykker.

*Bogen kan bestilles på:
alnor@mail.tele.dk*

HVORNÅR SKAL MAN KIKKE PÅ FUGLE?

af Kaj Abildgaard

Det skal man da altid. Men nogle tidspunkter er bedre end andre.

I øjeblikket er det især vadefugle, som man bør holde øje med. De er nu begyndt at trække sydover efter deres ynglesæson i det nordlige Skandinavien og Rusland. Mange skal helt til Afrika og benytter deres ophold i Danmark til at tanke op fødemæssigt, så de er rustet til næste etape af den lange tur. Disse fugle ses i august og september måned på lavt vand enten ved søer, vandhuller eller i havstokken. Desværre må vi i år se, at mange af vandhuller og nogle søer er helt tørlagte.

Fra september begynder rovfuglene at komme forbi. I starten er det de lidt mere fåtallige fugle som kommer. Det kan være hvepsevåger, glenter, falke og ørne. Midt i oktober kommer det store træk. Her er der ved Sønderskovens observationssted lige vest for skoven talt i tusindvis af musvåger på gode år. Vindretningen spiller afgørende ind for, hvor godt det er. Specielt dage umiddelbart efter dårligt vejr kan give et godt træk. Vil man se disse store skruer, som ofte kommer, er det bare med at møde

op. Fuglenes sædvanlige rute er over Fyn, og de kan derfor også nogle gange ses ved Tontoft Nakke, Høgebjerg eller ved Kegnæs Drej. De forskellige slags lommer kan man med lidt held se fra aug. til nov. Det vil være steder som Kegnæs Drej eller Kragesand.

I vintermånederne kommer de gulnæbbede svaner, sjagger, vindrossel, korsnæb, bjergand, lille skallesluger og sjældnere silkehaler, så det vil især være disse

"Musende" fiskeørn
Foto: Johan Homan, 2018

fugle, som man skal gå efter. På havet vil vi også kunne opleve nogle af gæsterne. Det drejer sig om havlit, sortand og fløjsand. Når foråret igen kommer, er gransangeren en af de første af de trækkende sangfugle, som dukker op og kan høres. Inden længere får den følgeskab af mange af de andre småfugle. Her kan vi så glædes over deres sang indtil sidst i juni måned.

HEDEHØGEN

Af Klaus Bo Jensen

Jeg har altid haft en stor forkærlighed for rovfugle. En af vores absolut mest sjældne, men ikke desto mindre flotteste og mest fascinerende rovfugl, er hedehegen, der afpatruljerer marker og enge på smukkeste vis med deres "sommerfugleagtige" lette og elegante vingeslag. Sådan en 250 – 450 gram let rovfugl giver stor manøvre-dygtighed !

Min idé med artiklen er ikke at bruge "lånte fjer" fra Projekt Hedeheg, men alene at beskrive mine oplevelser i 2018 sammen med en af projektets livsvigtige frivillige – min gode fugleven Svend Anker Schwebs fra Bylderup. Kort fortalt er Projekt Hedeheg et formaliseret samarbejde imellem DOF, Landbruget, Syddanske kommuner og Skov- og Naturstyrelsen. Vigtigheden med at bevare denne

Hedeheg han ved Ballum Enge
(foto: Svend Anker Schwebs)

Svend Anker Schwebs

Og det er her de ihærdige frivillige træder til. Hedehegen yngler desværre i dag kun i det sydvestlige område af Jylland fra Ribe i nord og ned til grænsen med reder i indtil midt landet sydøst for Rød-

ding og ned.

Hedehegen ankommer fra deres vinterkvarter i det vestlige Afrika syd for Sahara omkring medio april til medio maj måned. Nu gælder det så for projektets frivillige om at spotte indflyvende hedehege med redemateriale, og senere om at være lige dér på en lokalitet, hvor hannen kommer flyvende ind med et bytte til hunnen. Ved redestedet vil hunnen nemlig lette, og hannen vil så overgive byttet til hende i luften. Ved at overvære dette bytteskifte har de frivillige en mulighed for at kunne spotte det helt "præcise" redested. Men de frivillige er oppe imod hårde odds ! En hedeheg fouragerer i op til en radius af 10 km fra reden, så når man spotter en fugl, hvor er den så lige på vej hen ? Det er derfor også vigtigt at du, når du ser en hedeheg med redemateriale/bytte, beskriver det i DOF-basen

med flyverretning og positionsmarkering. Så er de frivillige meget bedre hjulpe. De lokale landmænd, der observerer hede­høg på deres marker, er heldigvis også gode til at give den beskud videre til f.eks. Schwebs. Så rykker han ud og tilbringer timer i området for at kunne spotte evt. rede. Det siger sig selv, at der går mange timer og køretid til, når han er rundt i det sønderjyske for at obs'e efter mulige ynglefugle.

Når reden er fundet går næste øvelse ind. Landmanden kontaktes, og heldigvis er de fleste gode, forstående folk, der hjertens gerne vil lægge mark til hede­høgen. Nu gælder det så om at komme ud til reden for at hegne den ind, for at beskytte den for høstmaskinerne senere, men også for at afskærme for ræven og mårhunden. Der opsættes et nethegn på en meters penge i højden rundt om reden kvadratisk på 10 x 10 meter. I hvert hjørne hamres tykke hegns­pæle ned i jorden for at stramme nettet op. Herefter tilsluttes nettet et "bil-batteri", for at holde rovdirene væk. Landmandens "tab" for sådan et lille område udgør kun små 100

kr. i tabt høst­ud­bytte, så det er ikke et problem for ham. Herligheds­værdien (.....og prale-retten) er meget mere vigtig !

Jeg var bl.a. med ude ved 1 af 2 reder omkring Nr. Sejerslev for at hjælpe med til dette interessante arbejde. Svend Anker stod ved hans oprindelige markerings-stolper, mens han via walkie-talkie dirigerede mig i retning af reden. Heldigvis flyver hunnen først fra reden, når man er ca. 5 meter fra den. Herefter lister man i retning af opflyvningsstedet vel vidende, at reden kun udgøres af få strå m.v. i en diameter på kun ca. 50 cm., og æggene (4-5 stk.) kun har halv hønse­æggs størrelse – altså reden er pokkers svær at finde. Så man træder sagte, for ikke at ødelægge "festen" før tid !

I år lykkedes det desværre kun for Svend Anker at lokalisere og indhegne 6 reder i hans ansvarsområde (det sydvestligste område af Sønderjylland fra Rømø-dæmningen i nord og ned til grænsen)MEN med et godt yngleresultat.....herom senere !

Rugetiden for hede­høge er på omkring 28 – 29 dage, og fra omkring Skt. Hans begynder ungeperioden på en lille måned, hvor ungerne så er flyveklare fra sidst i juli og ind i primo august. På grund af den gode solrige sommer i år var afgrøderne tidligere modent end ellers, og det gav jo grund til nogen panik, for afgrøderne var høstklare FØR end hede­høge-ungerne var flyvefærdige ! Så meget desto mere viser det, hvor vigtigt det er, at få fundet og indhegnet rederne i tide.

Den 18. juli 2018 var dagen, hvor "ringmærknings-teamet" kom forbi rederne i Sønderjylland. Det er dygtige, uddannede "ornitter", der varetager dette. Igen var det lykkedes mig at indynde mig hos Svend Anker, og han inviterede mig med til seancen. Vi mødtes kl. 18 ved Ballum Sluse, i hvilket område vi havde været så heldige at have hele 3 ynglesucceser i forlandet indenfor 1 km's af-

*Jeg indhegner reden ved Ballum Forland
Foto: Svend Anker Schwebs*

stand !!. 1 nord for slusen og 2 syd for – og så i sivområdet, hvilket IKKE tidligere er observeret. Perfekt i forhold til ikke at være bekymret for høstmaskiner, men selvfølgelig stadig en risiko for rovdysrs predation.

Disse 3 reder bidrog med herlige 9 unger (4, 3 og 2) i forskellige flyveklare stadier. Alle blev behørigt ringmærket og fotograferet. En super fed oplevelse at være med til !

Den 8/8-18 var så dagen, hvor Svend Anker og jeg ville pakke "årets redegrej"

*Ringmærkning af ungfugl ved Ballum Forland
Foto: Klaus Bo Jensen*

sammen. Vi startede ud ved landbrugs-ejendommen omkring Sdr. Sejerslev, hvor der var 2 reder indenfor 500 meters afstand. Lidt sjovt at se en tydelig "redeplet" i den afhøstede mark, når man tænker på, hvor svært det tidligere havde været at lokalisere samme rede ! Sean- cen med at indsamle grejet var væsent- ligt hurtigere, end ditto med at sætte det op ! I den vestligste rede så vi desværre et resultat af vores "skånselsløse" natur. Vi fandt en komplet vinge og en ring- mærket fod fra en af årets unger !. Un- derligt, når nu reden var fuld indkredset, og strømmen stadig var tilsluttet. Land- manden, som faktisk dukkede op under "afmønstringen", fortalte dog på vores forespørgsel, at han var bekendt med, at

stor hornugle var i området, så den har måske nok desværre været synderen ! (.....men den er jo også en meget sjæl- den ynglefugl i landet, så.....)

Vi fortsatte ud til Ballum Forland for at nedtage grejet ved de 3 reder. Sidste rede var den nordlige. Oppe ved sluse- huset sad der en kødrand af "ornitter" (incl. Klaus Malling Olsen), som var samlet der, for at prøve at få slagfal- ken, som tidligere var meldt ud i områ- det. Svend Anker og jeg havde dog en mission at udføre, så vi bevægede os ned til den sidste rede i sivområdet. Pludselig ser jeg – små 10 meter fra re- den – en meget interessant fugl i luften nærmest lige over os ! Hvad er det – er det ikke ? – "jow" råber Svend Anker – det er slagfalken – kun 30 meter fra os i luften ! Men hvad sker der oppe ved slu- sehuset med alle de mennesker og alle deres scopes ! Ikke en ski()..... ! Ingen har bemærket noget - alle har travlt med at "smalltalke" ! Jensen prøver på at "pifte" dem op, men sikke en ringe kraft, der er bag ! Svend Anker – derimod – har et kraftigere kæbeparti, og han kan få kontakt ! Et pift – en håndsmærkning – et råb, og alle "ornitterne" er pludselig vakt til live, og der bliver "knipset" løs på den flotte slagfalk, der flyver langsomt forbi i de bedste lysforhold !

Vi nyder slagfalken et øjeblik, og går så ellers i gang med at nedtage "redegrejet".

Slut for denne sæson.

Der er senere indrapporteret et succes- fuldt hedehegpar oppe omkring Hjerp- sted, som Svend Anker ikke havde kend- skab til. Og lad os da håbe, at der er fle- re derude i mark/eng/marsklandet , der er forblevet uopdagede, men alligevel har haft ynglesucces !. Schwebs havde i år i alt 7 kendte reder med 18 unger.

I skrivende stund – hvor hedehegstrap- porten for 2018 endnu ikke foreligger – kan man forlods opføre, at der desværre har været lidt færre kendte ynglepar i år

end i 2017. I 2017 var der 22 kendte par med 29 sikre unger.

I 2018 oplyser Svend Anker, at der har været 20 kendte par i hele landet, men til gengæld har vi informationer om ca. 48 unger, hvilket er en stor fremgang ugemæssigt i forhold til 2017.

Jeg håber, at I er blevet lidt "fanget" af denne utrolig spændende, flotte men desværre også sjældne rovfugl – hede-høgen og håber, at I vil være behjælpelige med at indsamle nye informationer om fuglen i 2019 – det være sig med "specifik" feltinfo i DOF-basen fra jeres ture i det Sønderjyske eller ved at "aktivere" jeres familie, venner og bekendtskaber i området !

Har I fået lyst til at læse mere om denne spændende fugl, så prøv at hente information på DOF's hjemmeside på:

["http://www.dof.dk/naturbeskyttelse/arter/projekter-om-hedehøgen"](http://www.dof.dk/naturbeskyttelse/arter/projekter-om-hedehøgen)

eller læs mere i 2017-rapporten på :

["http://pub.dof.dk/dof/Rapport/Hedehøg_i_Danmark_20173.pdf"](http://pub.dof.dk/dof/Rapport/Hedehøg_i_Danmark_20173.pdf).

Efterskrift:

Egentlig har rovfuglen et "forkert" navn i forhold til, hvilket habitat den optræder og yngler i. Den burde ikke hedde hede-høg. Mere passende ville være "enghøg". På tysk hedder fuglen da også en Wiessenweihe !

*Ringmærket unge fra den nordligste rede ved Ballum Forland
foto: Svend Anker Schwebs*

FUGLE I DET OPDYRKEDE LAND

Af Jesper Leegaard

Denne artikel er skrevet som reaktion på artiklen af Jens Steensberg i Panurus 2018-1 "Fugle på markerne i gamle dage"

Sandt er det, at fuglelivet i det dyrkede land er under pres. Landbrug anno 2018 er mere end nogen sinde blevet organiseret, med øje for mest mulig udbytte på hver eneste kvadratmeter. I løbet af 50 år er der sket en massiv ændring i valg af afgrøder og markstørrelser. Markdigerne er blevet til læhegn, jorden er blevet drænet, maskinerne er blevet stærkere og pesticider blevet hverdag. Hvis man ser på disse radikale ændringer i driftsformen i landbruget, må man forvente en ændring i de fuglearter, som yngler på markerne. Ændringen er bestemt heller ikke udeblevet, og for agerlandet ynglefugle har det betydet massiv tilbagegang, ikke kun for viben, men for alle arter som bygger rede på markerne.

Jeg mener ikke det er den enkelte landmands opgave at tilpasse sin driftsform, så fuglelivet – og det øvrig natur – beskyttes. Nogle landmænd gør det, andre gør det ikke. Lidt lige som nogle accepter at solsorten bygger rede i skuret og landsvalen i carporten, men andre bruger livet på at rage rederne ned fordi det sviner. Faktisk genskabes mange vandhuller og småsøer i dag, til gavn for naturen som helhed, men ikke noget som gør en afgørende forskel for viben. Der er også blevet plantet store arealer til med skov, som bestemt ikke gavner viben, men som gavner andre arter. Det kunne være

ønskeligt, hvis landbruget organisationer tog flere tiltag, som ville gave naturen, men det sker kun i meget begrænset omfang. Så i sidste instans er det en politisk beslutning, og dermed os alle sammen, som beslutter, hvad vi gør med den uundgåelige og globale konflikt mellem landbrug og natur.

Skal vi producere 30 millioner slagtesvin, malke over 5.000 mio. kg. mælk og opfodre over 110 mio. slagtekyllinger om året plus det løse, så skal der produceres enorme mængder af foder på enorme arealer – både her til lands og som import fra udlandet. Oveni kan man så lægge majs med mere, som skal puttes direkte i biogasanlæggene.

Strukturændringerne i landbruget er så massiv, og har haft en så markant negativ indvirkning på ynglefuglene, at det virker absurd – og imod alt fornuft – at foreslå, at vi skal fjerne de fugle som potentielt kunne have en negativ faktor for viben – arter som krage, ravn, sølvmåge, sildemåge, stormmåge, spurvehøg, musvåge. Alle er de arter, som evner at tilpasse sig det landskab som er her i 2018. Når viben står i den eneste marklavning i hundrede hektars omkreds, så er den sårbar over for alt. I ATLAS III perioden har jeg fundet ynglende vibe i mine to "lokale" kvadrater – Gram og Øster Lindet, men kun ganske få par. Her i 2018 har jeg ikke med sikkerhed konstateret flyvefærdige vibeunger i de to kvadrater. Om man så havde skudt samtlige rovfugle, måger og krager, ville det ikke have ændret noget. Landskabet med mere skov og flere læhegn; vinteraf-

grøde og majs som er over en halv meter høj inden udgangen af maj og ingen udyrkede lavninger, er ikke vibe-land. Ovei kan man så ligge det faktum, at der bliver jordbehandlet over en langt større periode end tidligere. Hver gang der harves, pløjes, strigles og tromles, så bliver

æg og unger ødelagt.

Alle de fugle, som bygger rede på markerne er i tilbagegang. Til gengæld er flere arter, som finder deres føde på markerne, i fremgang. Fx trane, grågås, bramgås, sangsvane, rød glente og ringdue. Arter som gul vipstjert og bomlærke ser også ud til at have vendt kurven og stabiliseret bestandene, måske endda svagt stigende. Andre arter som er i fremgang, fordi de trives på tilgroede

marker er vagtel, blåhals og sortstrubet bynkefugl.

Tidligere har vi på grund af ændringer i landbrugsdriften sagt farvel til hjejle og urfugl. Arter som hvid stork, kirkeugle og stenpikker er stort set væk. I disse år oplever vi så et stort fald i antallet af ynglende viber, agerhøns, sanglærker, engpiber og støre. Vi har hvert enkelt et medansvar for, hvordan landet skal forvaltes og DOF gør sit arbejde for at gøre opmærksom på fuglenes problemer. Det er menneskene som forvalter landskabet i Danmark, til gavn for nogle arter og til skade for andre. Viben er ikke globalt truet og forsvinder ikke som dansk ynglefugl. Den vil fortsat kunne findes på strandenge og spredt på markerne, men helt sikkert i et langt lavere antal end i vibens storhedstid midt i 1900-tallet. Hvem ved hvad vi dyrker om 50 år på markerne og hvilke arter, som evner at tilpasse sig – måske er det viben.

Hvis man fokuserer på en art – her viben – er det økologiske landbrug endda endnu hårdere, da ukrudt i fx vårsæd ukrudtstrigles flere gange. Der strigles lige inden kornet spirer og kan ses på overfladen og der strigles igen når kornet har 5-6 blade. Hver gang bliver vibens æg ødelagt.

Disse tider er forbi og kommer aldrig igen. Naturen og landbruget skal lære at leve med hinanden, således at ingen bliver taber. (red.)

Illustrationer er hentet her:

www.dr.dk/nyheder/kultur/historie/dansk-landbrug-i-70-aar-fra-alsidigt-familiebrug-til-specialiserede (red.)

BILLEDER FRA ARKIVSKABET

*Foto: Kim Hagen Andersen, Per Berthing,
Johan Homan, Svend Ove Jensen*

Træløber (KHA 2018)

Ride (PB 2018)

Jernspurv (JH 2018)

Sivsanger (SOJ 2018)

PANURUS

Udgives af Dansk Ornitologisk Forening Sønderjylland (DOF-SDJ) og Ornitologisk forening for Als og Sundeved (OAS). Bladet udkommer som udgangspunkt med 4 årlige numre.

Oplag: ca. 400 eksemplarer.

Tryk: A. Søb-Knudsen, Stoholm
ISSN0904-5619

Løst abonnement

Pris: kr. 150,00

Som overføres via MobilePay til nummer 55827. (Har du ikke mobilepay kontakt da formanden for OAS). Husk at oplyse navn, adresse, mail og telefonnummer.

Redaktion

Viggo Petersen

Kongshoved 5
Kegnæs
6470 Sydals
5135 1373
petersenviggo@gmail.com

Gabor Graehn

Nyvang 10
6400 Sønderborg
gaborgraehn@gmail.com

Besøg DOF-Sønderjyllands hjemmeside på **www.dof-syd.dk** eller se på Facebook.

Her finder du masser af oplysninger om lokalafdelingen, aktuelle nyheder, forum og galleri, samt tidligere numre af PANURUS.

Mødestedet for sønderjyske ornitologer

Besøg også **www.oasweb.dk**

OAS hjemmeside med ture, fotos og blog.

Her finder du også tidligere numre af PANURUS

PANURUS er et fælles medlemsblad for DOF-Sønderjylland og Ornitologisk forening for Als og Sundeved (OAS). Bladet udkommer som udgangspunkt med 4 årlige numre.

Synspunkter, der kommer til udtryk i artikler m.m., dækker ikke nødvendigvis foreningernes holdninger. Eftertryk i uddrag er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Bladets formål er:

- at formidle sønderjyske ornitologers naturoplevelser.
- at formidle den løbende diskussion om naturbevarelse.
- at være til gensidig inspiration.
- at formidle ornitologisk viden om primært den sønderjyske fuglefauna.

PRODUKTIONSPLAN FOR 2018

- Deadline for nr. 1 er 15. februar
- Deadline for nr. 2 er 15. maj
- Deadline for nr. 3 er 15. august
- **Deadline for nr. 4 er 15. november**

Artikler sendes til Gabor eller Viggo som Word-fil.

Billeder og illustrationer sendes som jpg-fil/jpeg-fil eller som papirfoto /tegning til scanning (ønsker du sidstnævnte retur, bedes du notere det).

Send helst ikke pdf-filer, da disse ikke umiddelbart kan redigeres.

Med ca. 400 modtagere har PANURUS en stor læser-skare. Bladets indhold bygger på artikler og billeder, der genspejler medlemmernes oplevelser. **Vi modtager derfor gerne artikler/billeder fra dig. Disse vil blive bragt med minimal redigering.**

Redaktionen opbygger et billedarkiv om Sønderjyllands natur og fugleliv. Til dette arkiv modtager vi gerne billeder fra medlemmer fra hele landsdelen. Alle skarpe billeder har interesse og kan sendes til redaktionen.

Angiv gerne oplysninger om billedet (hvem, hvad, hvor, hvornår).

Ved gengivelse i PANURUS vil fotografen altid blive krediteret.

SWAROVSKI
OPTIK

MacNab.eu

Nærskibbel 7 · 6400 Sønderborg · Tlf. 74 43 16 46

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

STØT VORE ANNONCØRER - DE STØTTER OS

Dansk Ornitologisk Forening Sønderjylland

Formand: Jørn Vinther Sørensen
Kongevej 64
6100 Haderslev

Tlf.: 7453 1720 / mobil: 2080 3916
mail: jorn.vinther.sorensen@gmail.com
www.dof-syd.dk

Kontingent opkræves af hovedforeningen.

Ornitologisk forening for Als og Sundeved

Formand: Kaj Abildgaard
Johan Skjoldborgs Vej 3
6400 Sønderborg.

Tlf.: 3020 8456
mail: kajabildgaard@stofanet.dk
www.oasweb.dk

Kontingent til OAS (kr. 150,00) indsættes på
1551 - 9104429
eller MobilePay 55827

~~AFSENDER~~

PANURUS

~~Viggo Petersen~~

~~Kongshoved 5~~

~~Kegnæs~~

~~6470 Sydals~~

POST

PP

DANMARK

